

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı : 1995/25

Karar Sayısı : 1996/5

Karar Günü : 2.2.1996

R.G. Tarih-Sayı :26.09.1996-22769

İTİRAZ YOLUNA BAŞVURAN : Düzköy Asliye Ceza Mahkemesi

İTİRAZIN KONUSU : 4.2.1983 günlü, 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nun 45. maddesinin beşinci fıkrasının, Anayasa'nın 6., 7., 9. ve 138. maddelerine, 4.4.1929 günlü, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 61. maddesindeki "... dini ..." sözcüğünün Anayasa'nın 2. ve 24. maddesinin üçüncü fıkrasına, aynı Yasa'nın 3482 sayılı Yasa ile değişik 104. maddesinin üçüncü fıkrasındaki "... suçun toplumda infial uyandırması ..." sözcüklerinin de Anayasa'nın 19. maddesinin ikinci fıkrasına aykırılıkları savıyla iptalleri istemidir.

I- OLAY

Sanığın, geceleyin konut dokunulmazlığını bozmaya eksik kalkışma, hakaret ve saldırgan sarhoşluk suçlarından Türk Ceza Yasası'nın 193/2, 61, 482/1, 572/1 maddeleri uyarınca cezalandırılması için açılan kamu davasına bakan Mahkeme, 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nun 45. maddesinin beşinci fıkrası ile 1412 sayılı CMUK'nun 61. maddesindeki "... dini ..." sözcüğü ve 3482 sayılı Yasa ile değişik 104. maddesinin üçüncü fıkrasındaki "... suçun toplumda infial uyandırması ..." sözcüklerinin Anayasa'ya aykırı olduğu görüşüyle doğrudan iptalleri istemiyle Anayasa Mahkemesi'ne başvurmuştur.

III- YASA METİNLERİ

A- İptali İstenen Kurallar

1- 2797 sayılı Yargıtay Kanunu'nun itiraz konusu kuralı içeren 45. maddesi şöyledir :

"İçtihadların birleştirilmesini Birinci Başkan, doğrudan doğruya veya Yargıtay dairelerinin veya genel kurulların verdikleri karar sonucunda veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının bizzat yazı ile başvurması halinde, ilgili kuruldan ister. Bu istemlerin gerekçeli olması zorunludur.

Diğer merci veya kişilerin gerekçe göstererek yazılı başvurmaları halinde, içtihadı birleştirme yoluna gitmenin gerekip gerekmediğine Birinci Başkanlık Kurulu karar verir. Bu karar kesindir.

İçtihadı birleştirme kararlarının değiştirilmesi veya kaldırılmasının istenmesi de yukarıdaki usule bağlıdır.

İçtihadı birleştirme görüşmeleri, alınmış olan ilke kararları çerçevesinde yürütülür ve kararları yazılır.

İçtihadı birleştirme kararları benzer hukukî konularda Yargıtay Genel Kurullarını, dairelerini ve adliye mahkemelerini bağlar.

İçtihadı birleştirme kararlarının niteliğini açıkça belirten özeti, kararın verilmesini izleyen en kısa zamanda Adalet Bakanlığına bildirilir. Adalet Bakanlığı bütün adliye mahkemelerine ve Cumhuriyet Savcılıklarına bu kararları gecikmeksizin duyurur.

İçtihadı Birleştirme Kurulları, Genel Kurulların veya dairelerin kararlarındaki gerekçe ve görüşlerle bağlı olmaksızın sorunu başka bir görüşle karara bağlayabilirler."

2- 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun iptali istenen sözcüklerin yer aldığı 61. ve 104. maddeleri şöyledir :

a- "Madde 61- Şahide şahadetinden evvel adı, sanı, yaşı, işi, dini ve ikametgâhı sorulur. İktiza ederse şahadetine ne dereceye kadar itimat edilebileceği hakkında hâkimi tenvir edecek hallere mütaallik ve hele maznun veya mağdur ile münasebetlerine dair sualler sorulur."

b- "Madde 104- (Değişik : 18/11/1992 - 3842/4 md.) Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler aşağıdaki hallerde tutuklanabilir.

1. Kaçma şüphesini uyandıracak vakıalar bulunması.

2. Delillerin yok edilmesi, değiştirilmesi, gizlenmesi, şeriklerin uydurma beyana veya tanıkların yalan tanıklığa veya tanıklıktan kaçmaya sevk edildiğini, bilirkişilerin etki altına alınmasına çalışıldığını gösteren hal ve davranışların bulunması.

Soruşturma konusu olan suçun, kanunda öngörülen cezanın üst sınırı yedi yıldan az olmayan hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektirmesi veya sanığın ikametgâhı veya meskeninin bulunmaması veya kim olduğunu ispat edememesi durumunda yukarıda 1 ve 2 numaralı bentlerdeki haller var sayılabilir.

Altı aya kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda sanık ancak, suçun toplumda infial uyandırması veya ikametgâhı veya meskeninin bulunmaması veya kim olduğunu ispat edememesi halinde tutuklanabilir.

Soruşturma konusu fiilin önemi veya uygulanabilecek ceza veya emniyet tedbiri dikkate alındığında tutuklama haksızlığa sebep olabilecekse veya tutuklama yerine bir başka yargılama önlemi ile amaca ulaşabilecek ise tutuklamaya karar verilemez."

B- Dayanılan Anayasa Kuralları

Mahkemenin iptal gerekçesinde dayandığı Anayasa kuralları şunlardır:

1- "MADDE 2.- Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devletidir."

2- "MADDE 6.- Egemenlik, kayıtsız şartsız Milletindir.

Türk Milleti, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre, yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması, hiçbir surette hiçbir kişiye, zümreye veya sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir Devlet yetkisi kullanamaz."

3- "MADDE 7.- Yasama yetkisi Türk Milleti adına Türkiye Büyük Millet Meclisinindir. Bu yetki devredilemez."

4- "MADDE 9.- Yargı yetkisi, Türk Milleti adına bağımsız mahkemelerce kullanılır."

5- "MADDE 19.- Herkes, kişi hürriyeti ve güvenliğine sahiptir.

Şekil ve şartları kanunda gösterilen:

Mahkemelerce verilmiş hürriyeti kısıtlayıcı cezaların ve güvenlik tedbirlerinin yerine getirilmesi; bir mahkeme kararının veya kanunda öngörülen bir yükümlülüğün gereği olarak ilgilinin yakalanması veya tutuklanması; bir küçüğün gözetim altında ıslahı veya yetkili merci önüne çıkarılması için verilen bir kararın yerine getirilmesi; toplum için tehlike teşkil eden bir akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol tutkunu, bir serseri veya hastalık yayabilecek bir kişinin bir müessesede tedavi, eğitim veya ıslahı için kanunda belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirin yerine getirilmesi; usulüne aykırı şekilde ülkeye girmek isteyen veya giren, ya da hakkında sınır dışı etme yahut geri verme kararı verilen bir kişinin yakalanması veya tutuklanması; halleri dışında kimse hürriyetinden yoksun bırakılamaz.

Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hâkim kararıyla tutuklanabilir. Hâkim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.

Yakalanan veya tutuklanan kişilere, yakalama veya tutuklama sebepleri ve haklarındaki iddialar herhalde yazılı ve bunun hemen mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal, toplu suçlarda engeç hâkim huzuruna çıkarılncaya kadar bildirilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç engeç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda ençok onbeş gün içinde hâkim önüne çıkarılır. Kimse, bu süreler geçtikten sonra hâkim kararı olmaksızın hürriyetinden yoksun bırakılamaz. Bu süreler olağanüstü hal, sıkıyönetim ve savaş hallerinde uzatılabilir.

Yakalanan veya tutuklanan kişinin durumu, soruşturmanın kapsam ve konusunun açığa çıkmasının sakıncalarının gerektirdiği kesin zorunluluk dışında, yakınlarına derhal bildirilir.

Tutuklanan kişilerin, makul süre içinde yargılanmayı ve soruşturma veya kovuşturma sırasında serbest bırakılmayı isteme hakları vardır. Serbest bırakılma ilgilinin yargılama süresince duruşmada hazır bulunmasını veya hükmün yerine getirilmesini sağlamak için bir güvenceye bağlanabilir.

Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir.

Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, kanuna göre, Devletçe ödenir."

6- "MADDE 24.-Herkes, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahiptir.

14 üncü madde hükümlerine aykırı olmamak şartıyla ibadet, dinî âyin ve törenler serbesttir.

Kimse, ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaz ve suçlanamaz.

Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlak öğretimi ilk ve ortaöğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanunî temsilcisinin talebine bağlıdır."

Kimse, Devletin sosyal, ekonomik, siyasî ve hukukî temel düzenini kısmen de olsa, din kurallarına dayandırma veya siyasî veya kişisel çıkar yahut nüfuz sağlama amacıyla her ne suretle olursa olsun, dini veya din duygularını yahut dince kutsal sayılan şeyleri istismar edemez ve kötüye kullanamaz."

7- "MADDE 138.- Hakimler, görevlerinde bağımsızdırlar; Anayasaya, kanuna ve hukuka uygun olarak vicdani kanaatlerine göre hüküm verirler.

Hiçbir organ, makam, merci veya kişi, yargı yetkisinin kullanılmasında mahkemelere ve hakimlere emir ve talimat veremez; genelge gönderemez; tavsiye ve telkinde bulunamaz.

Görülmekte olan bir dava hakkında Yasama Meclisinde yargı yetkisinin kullanılması ile ilgili soru sorulamaz, görüşme yapılamaz veya herhangi bir beyanda bulunulamaz.

Yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır; bu organlar ve idare, mahkeme kararlarını hiçbir suretle değiştiremez ve bunların yerine getirilmesini geciktiremez."

IV- İLK İNCELEME

Anayasa Mahkemesi İçtüzüğü'nün 8. maddesi uyarınca Yekta Güngör ÖZDEN, Güven DİNÇER, İhsan PEKEL, Selçuk TÜZÜN, Ahmet N. SEZER, Haşım KILIÇ, Yalçın ACARGÜN, Mustafa BUMİN, Sacit ADALI, Ali HÜNER ve Lütü F. TUNCEL'in katılmalarıyla yapılan ilk inceleme toplantısında, dosyada eksiklik bulunmadığından işin esasının incelenmesine; Güven DİNÇER ile Haşım KILIÇ'ın "İtiraz konusu kurallar davada uygulanma durumunda bulunmadığından başvurunun reddine karar verilmelidir" yolundaki karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA, 20.6.1995 gününde karar verildi.

V- ESASIN İNCELENMESİ

İşin esasına ilişkin rapor, başvuru kararı ve ekleri, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen yasa kuralları ile aykırılık savına dayanak yapılan Anayasa kuralları, bunların gerekçeleri ve öteki yasama belgeleri okunup incelendikten sonra gereği görüşülüp düşünüldü:

A- Yetki Sorunu

Anayasa'nın 152., 2949 sayılı Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri Hakkında Yasa'nın 28. maddeleri gereğince bir davaya bakmakta olan mahkemenin, bir kanun veya kanun hükmünde kararname kuralını, Anayasa'ya aykırı görmesi ya da davanın taraflarından birinin ileri sürdüğü aykırılık iddiasının ciddi olduğu kanısına varması durumunda, itiraz yoluna başvurabilmesi için o kuralın, bakılmakta olan davada uygulanacak olması zorunludur.

2797 sayılı Yargıtay Yasası'nın 45. maddesinin iptali istenen beşinci fıkrasında, içtihadı birleştirme kararlarının benzer hukukî konularda Yargıtay Genel Kurullarını, dairelerini ve adliye mahkemelerini bağlayacağı öngörülmektedir. İtiraz yoluna başvuran mahkeme, bu kuralın Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmekteyse de 2797 sayılı Yargıtay Yasası'nın 45. maddesinin beşinci fıkrası, bakılmakta olan davada uygulanacak kural değildir.

Öte yandan, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 104. maddesinin üçüncü fıkrasında, altı aya kadar hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren suçlarda sanığın, ancak suçun toplumda infial uyandırması veya ikametgâhı veya meskeninin bulunmaması veya kim olduğunu ispat edememesi durumunda tutuklanabileceği belirtilmektedir.

İtiraz yoluna başvuran mahkeme bu kural uyarınca "suçun toplumda infial uyandırması" nedenine dayanarak bir tutuklama kararı vermemiş olduğundan anılan sözcükleri içeren 1412 sayılı Yasa'nın 104. maddesinin üçüncü fıkrası bakılmakta olan davada uygulanmamıştır.

Bu nedenlerle 2797 sayılı Yargıtay Yasası'nın 45. maddesinin beşinci fıkrasıyla, 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 104. maddesinin üçüncü fıkrası, itiraz yoluna başvuran Mahkemenin bakmakta olduğu davada uygulanma durumunda bulunmadıklarından, bu fıkralara yönelik itirazın başvuran Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle reddi gerekir.

B- Anayasa'ya Aykırılık Sorunu

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın "Tanığa İlk Defa Sorulacak Şeyler"i düzenleyen 3206 sayılı Yasa ile değişik 61. maddesinde, tanığa tanıklığından evvel adı, sanı, yaşı, işi ve ikametgâhı ile birlikte "dini"nin de sorulması esasının benimsenmesi ile ilgili olarak, Mahkeme özetle, lâik bir düzende her türlü dinî inanca veya inançsızlığa eşit uzaklıkta bulunması gereken devletin, yönetsel işleyişinde dinî kavram ve kuralları esas alamayacağını, böyle bir düzende, kimsenin dinî inancını açıklamaya zorlanamayacağını, oysa itiraz konusu kuralla tanığın dini inancını açıklamak zorunda bırakılmasının yanısıra inancını ya da inançsızlığını belirtmesinin mahkemenin olaya ilişkin değerlendirmesini de etkileyebileceğini, ileri sürerek anılan maddedeki "...dini..." sözcüğünün, Anayasa'nın 2. ve 24. maddesinin üçüncü fıkrasına aykırılığı nedeniyle iptali isteminde bulunmuştur.

1- Anayasa'nın 2. Maddesi Yönünden İnceleme

Lâiklik ilkesine Anayasa'nın 2. maddesinde, Cumhuriyetin nitelikleri arasında temel bir öge olarak yer verilmiş, bu ilkenin değişmezliği ise 4. maddenin güvencesine bağlanmıştır.

Anayasa'da kabul edilen lâiklik ilkesi özde; a) Dinin, devlet işlerinde egemen ve etkili olmaması esasını benimseme, b) Dinin, bireyin manevî hayatına ilişkin olan dinî inanç bölümünde, aralarında ayırım gözetilmeksizin sınırsız bir hürriyet tanımak suretiyle dinî, Anayasa güvencesi altına alma, c) Dinin, bireyin manevî hayatını aşarak toplumsal hayatı etkileyen eylem ve davranışlara ilişkin bölümlerinde, kamu düzenini, güvenini ve çıkarlarını korumak amacıyla, sınırlamalar kabul etme ve dinin kötüye kullanılmasını ve sömürülmesini yasaklama, ç) Devlete, kamu düzeninin ve haklarının koruyucusu sıfatıyla dinî hak ve hürriyetler üzerinde denetim yetkisi tanıma olarak belirlenebilir.

Modern devlette din, kimi haklara sahip olmanın bir şartı değildir. Günümüzde devlet, vicdan hürriyetine olabildiğince saygılı, bünyesinde çeşitli din ve mezheplere inananlara ve bunlara ait teşekküllere yer veren bir kurumdur. Lâik devlette herkes dinini seçmekte ve inançlarını açığa vurabilmekte, tanınmış olan din ve vicdan özgürlüğünün sınırları içerisinde serbesttir. Hiçbir dine itikadı olmayanlar içinde durum aynıdır. Lâik bir toplumda herkes istediği dine ya da inanca sahip olabilir. Bu husus yasa koyucunun her türlü etki ve müdahalesinin dışındadır. Gerçek vicdan hürriyetinden ancak lâik olan ülkelerde sözedilebilir. Dinlerden birini devlet olarak tercih fikri ayrı dinlere mensup vatandaşların kanun önünde eşitlik ilkesine aykırı düşer. Laik devlet, din konusunda inancına bakmaksızın, yurttaşlara eşit davranan, yan tutmayan devlettir.

Lâik düzende özgün bir sosyal kurum olan din, devlet kuruluşuna ve yönetimine egemen olamaz. Devlete egemen ve etkin güç, dinsel kurallar ve gerekler değil, akıl ve bilimdir. Kişinin iç-inanç dünyasının düzenleyicisi olan dinin, devlet işlerinde söz sahibi ve çağdaş değerlerle, hukukun yerine geçerek yasal düzenlemelerin kaynağı ve dayanağı olması düşünülemez ve gerçekte lâiklik din-devlet işleri ayrılığı biçiminde daraltılamaz.

Nitekim, 4.11.1986 günlü, Esas 1986/11, Karar 1986/26; 7.3.1989 günlü, Esas 1989/1, Karar 1989/12; 9.4.1991 günlü, Esas 1990/36, Karar 1991/8 sayılı kararlarda aynı görüşlere yer verilmiştir.

İtiraz konusu kuralda, tanığa sorulacak sorular arasında dininin de yer alması öngörülmekle, kamusal ilişkilerde dinin, belirleyici bir rol oynaması olasılığına yol açılmaktadır. Oysa lâik devlette dinin her türlü etki ve el atmanın dışında bırakılabilmesi, onun sadece kişilerin iç dünyasına ilişkin bir olgu kalmasıyla olanaklıdır. Bu gerçeğin, kişilerin istekleri dışında yasal bir zorunluluk olarak dinlerini açıklamaları sonucunu doğuran kural ile açık bir çelişki yarattığında duraksamaya yer yoktur.

Bu nedenlerle, incelenen Yasa kuralında yer alan "dini" sözcüğü, Anayasa'nın 2. maddesindeki "lâiklik" ilkesine aykırıdır.

Ahmet N. SEZER, bu görüşe katılmamıştır.

2- Anayasa'nın 24. Maddesi Yönünden İnceleme :

Anayasa'nın herkese, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyeti sağlayan 24. maddesinin üçüncü fıkrasında, kimsenin ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağı, dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamayacağı ve suçlanamayacağı açıklığı yer almaktadır. Kaynağını lâiklik ilkesinden alan ve onun gerçekleştirilmesi için sağlanması zorunlu olan bu özgürlüğün, sınırlanamaz ve durdurulamaz olma özelliği nedeniyle diğer hak ve özgürlükler arasında öne çıkarak özel bir konuma ve

öneme sahip olduğu tartışmasızdır. Gerçekten, "Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması" başlıklı Anayasa'nın 15. maddesinde, savaş, seferberlik, sıkıyönetim ya da olağanüstü durumlarda bile, kişilerin din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaması ve bunlardan dolayı suçlanamaması, bu özgürlüklere, kişilerin yalnızca iç dünyalarında kalmaları dışı yansıtılmamaları konusunda sınırsız olma özelliği kazandırmıştır.

İtiraz konusu kuralda olduğu gibi, dininin sorulması, kişinin isteği dışında bu inancını açıklaması sonucunu doğuracağından Anayasa'nın 24. maddesinin üçüncü fıkrasına açık bir aykırılık oluşturacaktır. Kişilere dinleri ile ilgili olarak sorulan soruların yanıtlanmamasının bir yaptırıma bağlanıp bağlanmaması da bu sonucu değiştirecek nitelikte değildir. Çünkü yasa buyruklarına uyma zorunluluğu hukuk devleti ilkesinin doğal bir sonucudur. Bu durumda, itiraz konusu kuralın, tanıklık yapan kişileri dinlerini açıklamaya zorlayarak, din ve vicdan özgürlüğünü zedelediği açıktır.

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 61. maddesindeki "dini" sözcüğü bu nedenlerle Anayasa'nın 24. maddesine aykırıdır.

İptal edilmelidir.

VI- SONUÇ

A- 4.2.1983 günlü, 2797 sayılı "Yargıtay Kanunu"nun 45. maddesinin beşinci fıkrasıyla, 4.4.1929 günlü, 1412 sayılı "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu"nun 104. maddesinin üçüncü fıkrası itiraz yoluna başvuran Mahkemenin bakmakta olduğu dâvada uygulanma durumunda bulunmadıklarından, bu fıkralara yönelik itirazın başvuran Mahkemenin yetkisizliği nedeniyle REDDİNE, OYBİRLİĞİYLE,

B- 1412 sayılı "Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu"nun 61. maddesindeki "...dini..." sözcüğünün Anayasa'ya aykırı olduğuna ve İPTALİNE, Güven DİNÇER, Haşim KILIÇ, Sacit ADALI ile Lütfi F. TUNCEL'in karşıoyları ve OYÇOKLUĞUYLA,

2.2.1996 gününde karar verildi.

Başkan	Başkanvekili	Üye
Yekta Güngör ÖZDEN	Güven DİNÇER	Selçuk TÜZÜN
Üye	Üye	Üye
Ahmet N. SEZER	Haşim KILIÇ	Yalçın ACARGÜN
Üye	Üye	Üye
Mustafa BUMİN	Sacit ADALI	Lütfi F. TUNCEL

Esas Sayısı : 1995/25
Karar Sayısı : 1996/5

Üye

Fulya KANTARCIOĞLU

Üye

Aysel PEKİNER

DEĞİŞİK GEREKÇE

Esas Sayısı : 1995/25

Karar Sayısı : 1996/5

Anayasa'nın din ve vicdan özgürlüğünü düzenleyen 24. maddesi üçüncü fıkrasında, kimsenin dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağı öngörülmüştür. Anayasa'da öngörülen dinî inanç ve kanaatlerini açıklamama özgürlüğünün niteliği gereği Anayasa'nın 13. maddesi gereğince sınırlandırılması olanaksızdır. Hangi nedenle olursa olsun ve hangi düzeyde kalırsa kalsın, kişi, "dinini" açıklamak zorunda bırakıldığında bu özgürlük ortadan kalkar. Anayasa'nın temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının durdurulmasına ilişkin 15. maddesi gereğince savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü durumlarda dahi kişi "dini"ni açıklamak zorunda bırakılamaz. Buna karşın, itiraz konusu kural kişileri "dinini" açıklamak zorunluluğu ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Bu nedenlerle, kişileri dini inançlarını açıklamak zorunda bırakan Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nun 61. maddesinde yer alan "dini" sözcüğü Anayasa'nın 24., 15. ve 13. maddeleriyle 2. maddesinde öngörülen hukuk devleti ilkesine aykırıdır. Tanığa, tanıklığından önce dininin sorulmasının lâiklik ilkesine aykırı bir yönü bulunmamaktadır.

Üye

Ahmet N. SEZER

KARŞIOY YAZISI

Esas Sayısı : 1995/25

Karar Sayısı : 1996/5

Karar Günü : 2.2.1996

1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası'nın 61. maddesinde "Tanığa tanıklığından evvel adı, sanı, yaşı, işi, dinî ve ikametgâhı sorulur. İtiraz ederse tanıklığa ne dereceye kadar itimat edilebileceği hakkında hâkimi tenvir edecek hallere müteallik ve hele sanık veya mağdur ile münasebetlerine dair sualler sorulur" hükmü yer almaktadır. Mahkememiz, madde metninde yer alan "dini" sözcüğünün Anayasa'nın 2., ve 24. maddelerine aykırılığı nedeniyle iptaline karar vermiştir.

Benzer bir kuralı içeren 1587 sayılı Nüfus Yasası'nın 43. maddesinin birinci fıkrasında yer alan "dinini" biçimindeki hükmün Anayasa'ya aykırı olmadığı hakkında, Anayasa Mahkemesi'nce, 27.11.1979 gününde E. 1979/9, K. 1979/44 sayılı, 21.6.1995 gününde de E. 1995/17, K. 1995/16 sayılı kararlar verilmiştir. 1995/16 sayılı kararın şu gerekçeleri olayımız için de geçerlidir.

"Sadece kamu düzeni ve kamu yararı yönünden birer kimlik bilgisi olarak nüfus kütüklerine yazılan bilgilerden birinin diğerinden bir farkı bulunmamaktadır. Kişinin dinî ile ilgili bilgi de bu şekildedir ve lâik devlet yapısına ters düşecek biçimde hiçbir özel anlam taşımamaktadır. Anayasa'da yasaklanan, kişinin dininin bir ayırım ve eşitsizlik ögesi olarak kullanılmaması ve lâik devlet düzenine ters düşecek uygulamaların yapılmamasıdır.

Lâik devlet kavramı, devletin dinler arasında yansızlığını ve bütün dinsel inançları eşdeğer görmesini gerektirir. Bu bağlamda, hiçbir yasada nüfus kaydındaki "dinî" bilgisine yollamada bulunularak, farklı bir işlem yapılması ve eşitsizliğe neden olunması söz konusu değildir.

Yasalarda "Devletçe kabul edilen din, kabul edilmeyen din" diye bir ayırımda bulunulmamaktadır. Bütün dinler lâik devlet anlayışı içerisinde geçerli ve saygındır. Bu anlayışa dayanarak hiç kimse başkasının inancına ya da inançsızlığına karışmamaktadır.

Bir başka önemli husus da, lâiklik ilkesine aykırı olarak kişinin dini ile ilgili bilginin, belirli bir dine mensup olanlardan sorulup da, diğer bir dine mensup olanlardan sorulmayarak ayırım yapılmamasıdır. Bu kural herkes için geçerlidir, dolayısıyla da geneldir.

Nüfus Yasası'nın 43. maddesinde yer alan "din"le ilgili bilgi, kişinin aile kütüğüne yazılacak bilgilerden biri olup, yukarıda açıklandığı üzere bunun herhangi bir nedenle ve yolla Cumhuriyetin temel ilkelerine aykırı biçimde kullanılması ya da lâiklik ilkesine aykırı bir anlamda yorumlanması olanaklı değildir. Bu nedenle Anayasa'nın 2. maddesine bir aykırılık oluşturmamaktadır."

1412 sayılı Yasa'nın 61. maddesi uyarınca tanığa tanıklığından evvel kimi bilgilerle birlikte ilgilinin "dini"nin de sorulması, tamamen kişiliğinin tesbitine yönelik bir husustur. Bu bilginin mahkemece tesbiti, Anayasa'nın 2. maddesinde ifadesini bulan lâiklik ilkesine aykırı biçimde "dinin Devlet işlerine ve politikaya" karıştırılması olmadığı gibi, bu bilginin kişiler arasında herhangi bir ayırım yapılması amacıyla kullanılması da sözkonusu değildir. Dolayısıyla itiraz konusu kuralın Anayasa'nın 2. maddesi ile ilgili bir yönü bulunmamaktadır.

Anayasa'nın 24. maddesinin ilk üç fıkrası da, herkesin, vicdan, dinî inanç ve kanaat hürriyetine sahip olduğu; kimsenin ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamayacağı; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamayacağı ve suçlanamayacağı biçimindedir.

İtiraz konusu sözcüğü de içeren Ceza Muhakemeleri Usulü Yasası kuralında ise, tanığa tanıklığından evvel sorulacak hususlar belirlenmiş ve bunlar arasında "din" de sayılmıştır. Madde metninden de açıklıkla anlaşılacağı üzere bu belirleme, tanığın adı, sanı, yaşı, işi gibi kimliğinin tesbitine yönelik bir husustur. Anayasa'nın olur vermediği, kişilerin ibadete, dinî âyin ve törenlere katılmaya, dinî inanç ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaması; dinî inanç ve kanaatlerinden dolayı kınanamaması ve suçlanamamasıdır. Dava konusu 61. maddede ise, herhangi bir zorlama olmadığı gibi, tanığın dinî inancı ve kanaatlerinden dolayı kınanması ya da suçlanması da sözkonusu değildir.

Anılan Anayasa Mahkemesi kararlarında da açıklıkla belirtildiği gibi, "dinî inanç ve kanaat" kavramı, bir kişinin şu ya da bu dinden veya inançtan olmasını kapsayan dar bir kavram olmayıp, din ve inanç yönünden pek çok hususu bünyesinde barındıran geniş bir kavramdır. Dava konusu kuralda yer alan "din" sözcüğü de, yargıcın bilgilenmesine yönelik genel anlamda ve hiçbir ayırım gözetilmeksizin tanıklık yapacak herkes için geçerli bir konuyu kapsamaktadır.

Yukarıda açıklanan nedenlerle dava konusu kuralın Anayasa'nın 24. maddesine de aykırı bir yönü bulunmadığından karara katılmıyoruz.

Başkanvekili

Üye

Güven DİNÇER

Haşim KILIÇ

Üye

Üye

Sacit ADALI

Lütfi F. TUNCEL